

Лекція 19. Яку модель навчання обрати: інформативну чи розвивальну?

У цій лекції, спершись на попередні сюжети, ми поговоримо про структуру мислення: про співвідношення побутового мислення, фахового мислення та критичного мислення. А також мова бути йти про певні підходи в освіті, які по-різному акцентують увагу на пріоритетах. Зверніть увагу на слайд, в якому відображено структуру нашого мислення (див. презентацію). На ньому мислення представлено двома блоками: змістовним та операційним. Змістовний блок складається з уявлень і понять. Це наші знання «що». Операційний блок складається із базових логічних операцій мислення: 1) аналіз (розкладання об'єкта на складники або виділення окремих сторін об'єкта); 2) синтез (зворотній процес – об'єднання розрізнених частин в єдине ціле); 3) порівняння (зіставлення об'єктів та виділення в них спільних та відмінних рис); 4) класифікація – це поділ сукупності об'єктів за певною ознакою або кількома ознаками; 5) узагальнення – об'єднання об'єктів у сукупність за суттєвими ознаками; 6) систематизація – поділ на групи та класи вже цілих сукупностей, а не окремо взятих об'єктів.

Таким чином, змістовний блок мислення – це сукупність інформації, яку ми засвоїли і яка перетворилася на знання. Операційний блок мислення – це операції (процедури), які дозволяють обробляти наші сприймання, переробляти їх на знання, а також застосовувати наші знання на практиці. Таким чином, існує дві сторони розумового процесу: змістовна і операційна. Змістовна сторона – це певні фактологічні та концептуальні знання. Процедурна концентрує в собі знання процедурні: як треба діяти в тій чи іншій ситуації (оперувати об'єктами тощо).

Якщо система освіти орієнтована на розвиток передовсім змістовного блоку мислення, тобто на завантаження мозку учнів певною сукупністю уявлень та понять, – це так зване інформативне навчання або банківська модель освіти (П. Фрейре). Називають такий підхід по-різному, але суть в тому, що ми вибудовуємо систему освіти на уявленні: чим більше ми заклали в голову учнів уявлень та понять (інформації про закони, факти, теорії), тим краще. У такому разі виникає питання: якщо наша мета закласти в голову учнів якомога більше інформації, чи забезпечується при цьому розвиток операційного блоку мислення? Чи гарантує нам запихання знаннями учнів розвиток логічних операцій мислення – аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації та систематизації? Як ви гадаєте? Зупиніться, будь ласка, подумайте, надайте відповідь, а потім продовжуйте читання.

Така модель освіти існувала у Радянському Союзі. Головна її мета полягала у передачі знань учням. І освітяни майже зовсім не переймалися тими питаннями, а як же ці знання здобуваються. Е. Ільєнков характеризував радянську школу, як школу кухарського мистецтва, де майбутніх поварів навчають старанно смакувати та поїдати готові страви, але при цьому навіть не заводять до кухні, де ці страви готуються. Із такої школи, як стверджував Е. Ільєнков, виходить догматик, який вірить лише тому, що про речі сказали або написали інші люди. А сам вже анітрохи не цікавиться самою річчю. Таким чином, якщо ми піклуємось про наповнення змістовного блоку мислення, немає жодної гарантії, що буде розвиватися операційний блок мислення.

У нас є інший варіант – зробити акцент в освіті на розвитку операційного блоку мислення. Тобто навчити учнів аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, систематизувати. Якщо акцент в освіті робиться на тому, щоб учні навчились обробляти та використовувати інформацію (тобто навчились аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати та систематизувати). Якщо ми таким чином вибудовуємо освіту, то виникає питання: чи забезпечить це засвоєння уявлень і понять? Безумовно забезпечить, оскільки неможливо аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати та систематизувати ніщо. Ми завжди аналізуємо, синтезуємо, порівнюємо щось: певні фактологічні знання, концептуальні знання.

Наслідком акценту на розвитку операційного блоку мислення стане міцне засвоєння самих знань. Така модель освіти отримала назву «розвивальне навчання». В останні роки існування СРСР активно пропагувалось розвивальне навчання, проте, на жаль, практикою цей підхід не був затребуваний та здебільшого залишився на рівні теоретичних розробок.

Таким чином, існує дві моделі навчання: інформативна та розвивальна. Інформативна модель навчання в умовах інформаційного суспільства – свідомо програшний варіант, який торує країні шлях до «третього світу». Розвивальна модель навчання забезпечує саморозвиток особистості, постійне самовдосконалення, тому що акцент робиться на навчанні вчитися. А тому, якщо швидко змінюється навколишня ситуація, особистість здатна і може пристосуватися до змін.